

**TOPKAPI SARAYI MÜZESİ'NDE YER ALAN H 1524 ARŞİV NOLU HÜNERNÂME II. CİLDİ y.119b
SAYFASINDAKİ MİNYATÜRÜN İNCELENMESİ**

EXAMINATION of THE MINIATURE in HUNERNAME II, ARCHIVE NUMBERED H 1524 y.119b at
THE TOPKAPI PALACE MUSEUM

Fatma Nilhan Özaltın*

Öz

Minyatürler, yapıldıkları dönemlere ait toplumun kültürel, ekonomik yapısını ve yaşam tarzını yansıtmaları bakımından önemli bilgiler veren tarihi belgelerdir. Örneğin; o dönemdeki mimari yapılardan, kullanılan eşyalardan giyim tarzına kadar toplumun gelenek ve göreneği hakkında minyatürler bize ışık tutmaktadır. Bu çalışmada Topkapı Sarayı Müzesi'nde yer alan H 1524 arşiv nolu Hünernâme II. cildi y.119b sayfasındaki minyatür incelenmektedir. Minyatürün konusu Kanunî Sultan Süleyman'ın şehzadelerinin sünnet düğününde dikilitaşa tırmanan cambazlar ve çanak yağmalayanlardır. Eserin orijinal nüshası iki cilt halindedir (TSMK, H 1523/H 1524). Hünernâme'nin II. cildi Kanunî Sultan Süleyman'a ayrılmış ve padişahın tahta çıkışından ölümüne kadarki dönemi anlatmaktadır. Nakkaş Osman ile ekibi tarafından hazırlanan eser altmış beş minyatürden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında kaynak tarama yöntemi kullanılarak konu ile ilgili yazılı ve görsel materyallere başvurulmuştur. Bu çalışmada örnek olarak seçilen minyatürün tüm görsel unsurlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda eserde geçen figürler, mimari yapı ve anlatılan konu hakkında detaylı incelemeler yapılmış; eserin kompozisyon yapısı, biçim ve kullanılan renkler incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Minyatür, Hünernâme, İbrahim Paşa Sarayı, At Meydanı, Anıt.

Abstract

Miniatures are historical documents that provide important information in terms of reflecting the cultural, economic structure and lifestyle of the society of the period they were made. For example; miniatures are sheds light on the traditions and customs of the society, from the architectural structures of that period, from the items used to the style of clothing. In this study, the miniature in Hunername II, archive numbered H 1524 y.119b at the Topkapı Palace Museum is being examined. The subject of the miniature is the people who climbed the obelisk and plundered the bowls at the circumcision wedding of the princes of Suleyman the Magnificent. The original copy of the work is in two volumes (TSMK, H 1523/H 1524). Hunername II. the volume is devoted to Suleyman the Magnificent and describes the period from the sultan's accession to the throne until his death. The work, prepared by Nakkas Osman and his team, consists of sixty-five miniatures. Within the scope of the research, written and visual materials related to the subject were used by using the source scanning method. In this study, it is aimed to examine all the visual elements of the miniature chosen as an example. In this direction, detailed examinations were made about the figures, architectural structure and the subject described in the work; the composition structure, form and colors of the work were tried to be examined.

Keywords: Miniature, Hunername, Ibrahim Pasha Palace, Horse Square, Monument.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 17.10.2022 - Kabul tarihi: 26.12.2022.

*Öğr. Gör. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, nilhanozaltin@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0562-9276>

1. Giriş

Hünernâme II. cildi şehnameci Lokman başkanlığında hazırlanmıştır. Osmanlı padişah hazinesi için hazırlanan ve Topkapı Sarayı Müzesi'nde korunan eser edebî bir dille Türkçe kaleme alınmıştır. Eserde şehnameci Lokman'ın Üstad Osman'dan övgüyle bahsetmesi kitabın tasvirlerinin Üstad Osman denetiminde gerçekleştirildiğini göstermektedir (Çağman, 2016:77). Hünernâme'nin Kanûnî Sultan Süleyman'a ayrılan II. cildinde hükümdarın ahlâkı, yardım severliği, siyaseti, adaleti, savaşları, fethettiği kaleler, hastalığı, ölümü, güzel sözleri ve şairliğine değinilmektedir (Ertuğ, 1998:485). 30x43 cm ebatlarındaki eser 302 yapraklı ve 65 minyatür içermektedir.

Araştırma, Kanunî Sultan Süleyman'ın 1530 yılında, dikilitaşa tırmanan cambazları ve halkın çanak yağmasını seyrederken tasvir edildiği Hünernâme II. ciltte bulunan TSM, H 1524 arşiv ve sayfa y.119b da yer alan minyatürün incelenmesiyle sınırlandırılmış, bu kapsamda minyatürün kompozisyon yapısı, mekân, biçim ve kullanılan renkler incelenmiştir (Görsel 1).

Görsel 1. Hünernâme II, TSM, H 1524, y.119b.

1.1. Minyatürde Kompozisyon

Minyatürdeki geçit alayının hareket yönü Arap yazısındaki gibi sağdan sola doğrudur. Minyatürde kompozisyon yatay bir doğru ile iki parçaya ayrılmaktadır. Kompozisyonun 5/3'lük kısmını üst tarafı oluşturmakta, buradaki iki mimari yapı yan yana konumlandırılmaktadır. Minyatürün sol tarafında bulunan yapı padişahın oturup şenlikleri seyrettiği İbrahim Paşa

Sarayı'ndaki şahnişi bölümüdür. Minyatürde Padişah oturur durumda sol üst köşede, sol kolunu dizine dayamış, sağ kolunu ise göğsüne doğru kaldırmaktadır. Sağ taraftaki yapıya dört penceresi bulunan bir geçitle bağlantı sağlanmakta ve yapının sağlı-sollu iki minaresi bulunmaktadır.

Minyatürün alt kısmında bulunan gösterilerin yapıldığı sahnede dairesel bir kompozisyon içinde figürler farklı yönlerdedir. Figürlerin sağ tarafında dikilitaş sütunu, sol tarafında ise örme sütun bulunmaktadır. Bu iki büyük sütun arasında ise yılanlı sütunun sağında ve solunda iki küçük düz sütun daha vardır.

1.2. Minyatürde Mekân

Minyatürde mekân alt ve üst kısım olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Üst kısım günümüzde Türk ve İslâm Eserleri Müzesi olarak kullanılan İbrahim Paşa Sarayı'nda geçmektedir. Padişah, Şehzadeleri, Hasoda Başı ve Silâhdâr Ağa ile birlikte şahnişinden halkı ve gösterileri izlemektedir. Yapının tam ortasında üzeri külahla örtülü "Şahnişi" olarak isimlendirilen balkon bulunmaktadır. Balkon içerisinde oturan padişahın solunda Hasoda Başı ve Silâhdâr Ağa, sağında ise üç şehzade yer almaktadır. Kaynaklarda bu şehzadelerin Selim, Mehmet ve Mustafa olduğu belirtilmektedir. Yapının sağ köşesinde perspektif kurallarına uygun bir şekilde yapılmış balkon ve bunun üzerinde de çatıdan uzanan bir saçak vardır. Alt kısımda bir başka bölme ile ayrılmış yatay bir duvar yüzeyi bulunmaktadır. Bu bölümde zengin geometrik motiflerden oluşan yüzey işlemeciliği dikkati çekmektedir. Sağ köşede yer alan ve sağlı-sollu iki minaresi bulunan camiye geçiş için ise yan yana dört ahşap kafesli pencereleri olan bir ara geçitle sağlanmaktadır. Sağlı-sollu iki minaresi bulunan caminin üzeri ise üçgen çatılıdır. Caminin ortasında üçgen çatı ile kaplı bir kapı ve iki yanda üst kısmı ve etrafı bordürle çerçevelenmiş iki dikdörtgen pencere vardır. Alt kısımda bir başka bölme ile ayrılmış yatay bir duvar yüzeyi görülmektedir. Burası gösterilerin yapıldığı Sultan Ahmet meydanıdır. Sarayın mimari yapısı ve meydandaki anıtlardan konunun geçtiği mekânları kolaylıkla belgelendirmek mümkündür. Günümüzde de Sultan Ahmet meydanında dikili taş, örme sütun ve yılanlı sütun yine aynı yerlerindedir.

1.2.1. At Meydanı (Sultan Ahmet Meydanı)

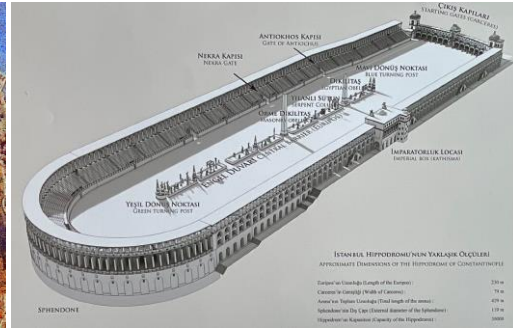
Antik çağda şehrin kalbi konumundaki Constantinopolis Hipodromu, imparatorların gövde gösterilerini yaptıkları, halkıyla bir araya geldikleri merkezi bir yer olmasının yanı sıra aynı

zamanda isyanların çıktığı, katliamların yapıldığı bir kent merkeziydi. At Meydanı Osmanlı döneminde de pek çok şenliğe ve önemli olaylara ev sahipliği yapmış, cirit oyunları da, halk bayramları da burada kutlanmıştır. Ayrıca meydan 17. yüzyıl boyunca birçok kanlı olaya tanıklık etmiş, duraklama ve gerileme devirlerindeki ayaklanmalarda tahribata uğramıştır (Yıldırım, 2013:1, 139).

Görsel 2a'da Matrakçı Nasuh tarafından 1537 civarında yapılmış minyatürde; Sphendone Duvarı, Örme Dikilitaş (Konstantin Dikilitaşı), Yılanlı Sütun (Burmali Sütun), Theodosius Dikilitaşı, İbrahim Paşa Sarayı, Jüstinyen Sütunu ve Ayasofya görülmektedir. Görsel 2b'de ise Hippodrom'un önemli yapılarını, anıtlarını ve istatistiksel verilerini gösteren rekonstrüksiyon yer almaktadır.

Görsel 2a. Matrakçı Nasuh, Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakayn, (iÜK, T5694).

Görsel 2b. Hippodrom'un rekonstrüksiyonu

1.2.1.1. Theodosius Dikilitaşı

Anıt Firavun III. Tuthmosis adına Karnak Amon Ra Tapınağı önüne yapılmıştır. Constantinus zamanında yerlerinden alınan iki adet benzer yapıdaki bu anıtlardan biri Roma'ya diğeri ise Constantinopolis'e götürülmek üzere İskenderiye Limanı'na taşınmıştır. Dikilitaş'ın şimdiki yerine dikilmesi ise İmparator I. Theodosius'un (İ.S. 378–395) emri ile gerçekleşmiş, bundan dolayı da çeşitli kaynaklarda Theodosius Dikilitaşı olarak anılmaktadır (Yıldırım, 2013:102).

Görsel 3a. Minyatürdeki dikilitaş.

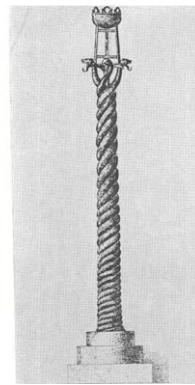
Görsel 3b. Sultan Ahmet Meydanı'ndaki dikilitaş.

1.2.1.2. Yılanlı Sütun (Burmali Sütun)

Yılanlı sütun İstanbul'un günümüze ulaşmış en eski anıtlarından biridir. Birbirine sarılmış üç tunç yılanın başları üzerinde taşıdığı üçayaklı bir tütsü kazanının antik döneme ait olduğu anlaşılmaktadır. Yunanlıların Perslere karşı kazandıkları zaferin anısına Delphi Apollon mabedine bir şükran ifadesi olarak yapılmış daha sonra da İstanbul'a getirilmiştir (Erdem, 1963:86). Sütun tunç döküm tekniği kullanılarak yapılmış, içi boş ve tek parçadır. Bu sütunla ilgili çeşitli rivayetlerde bulunmaktadır. Nitekim Evliya Çelebi seyahatnamesinde bu sütunda bulunan üç yılanbaşının şehri yılan, çıyan ve akreplerden koruduğuna, yeniçeriler tarafından yılanbaşlarının kopartılması neticesinde şehirde bu tür hayvanların arttığına değinilmektedir (Yıldırım, 2013:112, 116).

Görsel 4a. Minyatürdeki yılanlı sütun. Görsel 4b. Heredotos'un tasvirine göre tunçtan yapılmış ant.

Görsel 4c. Sultan Ahmet Meydanı'ndaki burmalı sütun.

18. yüzyıla kadar bu üç yılanın başı yerindeyken, kimine göre bir yeniçeri, kimine göre çalgın bir Polonyalı bu başları kopartmıştır. Yılanbaşlarından birinin yarısı kazıda bulunmuş ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne konmuştur (Görsel 4d). Günümüzde 5.30 metre olan yılanlı sütunun orijinalinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir (And, 2003:112).

Görsel 4d. Üç bronz yılanın kafasından birinin üst çenesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi.

1.2.1.3. Örme Dikilitaş (Konstantin Dikilitaşı)

M. S. 944 yılında Konstantin VII (911-955) tarafından spina üzerine inşa edilen ve o zamanlar tepesinde bulunan tunç küresi ile birlikte 32 m. yüksekliğinde olduğu bilinmektedir (Erdem, 1963:86). Örme dikilitaşın Osman Hamdi Bey denetiminde onarımı gerçekleştirilmiştir. Bu esnada kaidesindeki ibareden Konstantin zamanında onarıldığı sonrasında geçen yüzyıllar boyunca hiçbir onarım görmediğine dair verilere ulaşılmıştır. Örme dikilitaşın üst kısmının ekseninden eğildiği saptanmış, onarım esnasında buradaki taşlar aşağı alınarak numaralandırılmış ardından aslına uygun bir şekilde taşlar sırasıyla yerlerine konulmuştur (Yazıcı, 2010:77).

Görsel 5a. Minyatürdeki örme dikilitaş. **Görsel 5b.** Sultan Ahmet Meydanı'ndaki örme sütun.

1.2.2. İbrahim Paşa Sarayı

Saray özellikle Padişah ve önemli misafirlerin şenlikleri seyrettikleri yerdi (And, 2014:302). Sultan Ahmet'te bulunan yapının veziriazam İbrahim Paşa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Yapı divanhane, hassa evleri, kule, köşk, hazine odası, hamam, kiler, mutfaklar, ahır gibi bölümlerden oluşmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nden ulaşılan belgelere göre yapının orada daha önce mevcut bir konağa eklenen çeşitli ilavelerle meydana getirilmiştir. Sadrazamlığa getirilen İbrahim Paşa'nın 1524'teki düğünü de burada gerçekleştirilmiştir. 16 Mayıs 1525 gecesi meydana gelen bir ayaklanmada yapının kapı ve pencereleri zarar görmüştür (Eyice, 2000:345). Günümüzde ise Türk ve İslâm Eserleri Müzesi olarak ziyaretçilerin hizmetine açılmıştır. Görsel 6c'deki minyatür detayında ve Görsel 6d'deki mimari yapıda İbrahim Paşa Sarayı'nın ön tarafında yer alan şahnişi görülmektedir.

Görsel 6a. Minyatürdeki İbrahim Paşa Sarayı.

Görsel 6b. İbrahim Paşa Sarayı.

Görsel 6c. Minyatürdeki şahnişi.

Görsel 6d. İbrahim Paşa Sarayı "shahnishi".

1.3. Minyatürün Biçim Özellikleri

Minyatürde Padişah'ın sağında üç Şehzade, solunda Hasoda Başı ve Silâhdâr Ağa, minyatürün alt kısmında iki cambaz, iki soytarı, yedi müzisyen, on yedi yeniçeri ya da halktan toplam otuz dört figür yer almaktadır. Figürlere hareket katmak için cepheden, arkadan, yandan olmak üzere farklı açılardan çizilmiştir. Mimari yapılarda geometrik formlar kullanılmış, çatılar üçgen, bina ve pencereler ise dörtgen, dikdörtgen formdadır.

1.4. Minyatürde Renkler

Minyatürde mimari yapıların arka planında kalan zemin altın ile boyanmıştır. Bu altın renkteki arka plan üzerinde yapıların gerisinde kahverengi gövdeli, yeşili andıran mavi renkte büyük bir ağaç bulunmaktadır. Bu ağacın sağında ve solunda koyu yeşil renkte altı tane servi ağacı vardır.

Sol köşede bulunan mimari yapı ve şahnişinin çatısı gümüş, iç kısmı ise pembe renktedir. Çatıda kullanılan altın rengi kuşak balkonun sağ ve sol tarafında da tekrarlanmıştır. Yapının yüzeyi açık turuncu üzerinde ise kırmızı renkte geometrik süslemeler bulunmaktadır. Üst kenar köşelerde yakın sağlı-sollu yeşili andıran mavi renkte bordürlü iki kare pencere, alt kenar köşelerde ise paralel kenarları bordürlerle çevrili iki dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Pencereler, çatıdan sarkan saçığın iç kısmı ve balkon kırmızı renktedir. Mimari yapıyı alt kısmında yeşili andıran mavi renkte zeminli bir bölüm vardır. Bu bölümün üzeri lacivert renkte geometrik süslemelerle bezenmiştir. Pencereler, çatıdan sarkan saçığın iç kısmı ve balkon kırmızı renktedir. Mimari yapının alt kısmının zemini yeşili andıran mavi üzeri lacivert renkte geometrik süslemelidir. Sağ köşede yer alan ve sağlı-sollu iki minaresi bulunan camiye geçiş için yan yana dört kırmızı renkte ahşap kafesli pencerelerle bağlantı kurulmuştur. Caminin minareleri ve duvarı açık turuncudur. Binanın duvarı üzerinde kırmızı renkte geometrik süslemeler görülmektedir. Caminin çatısı ve ortasında bulunan kapının üçgen çatısı gümüş renktedir. Kapının sağında ve solunda bordürle çerçevelenmiş kırmızı renkte iki dikdörtgen pencere yer almaktadır. Alt kısımda bir başka bölme ile ayrılmış yatay bir duvar yüzeyi yeşili andıran mavi renkte ve üzerinde koyu yeşil lekeler bulunmaktadır.

Şahnişinde oturan Padişahın kırmızı üzeri altın işlemeli, dar uzun kollu ve yakasız entarisinin üzerinde beyaz renkte yine üzeri altın işlemeli yarım kollu bir seraser kaftan bulunmaktadır. Başında ise beyaz renkteki kavuğunda siyah renkte bir tüy bulunmaktadır.

Padişahın yanında önde duran Şehzadenin entarisi yeşil, kaftanı krem rengi üzeri altın işlemeli, ortadaki Şehzadenin entarisi kırmızı, kaftanı sarı renkte üzeri altın işlemeli, en arkada duran Şehzadenin entarisi yeşil, kaftanı kırmızı renkte üzeri altın işlemelidir. Üç şehzadenin de başlığı beyaz ve sağ tarafında siyah renkte bir tüy bulunmaktadır.

Padişahın solunda önde yer alan Hasoda Başı'nın yeşil renkteki kaftanı üzerinde altın kemer, başında kırmızı kadifeli ve zülüflü üsküf bulunmaktadır. Sol arka tarafta bulunan Silâhdâr'ın kırmızı renkteki kaftanın belinde altın kemer, başında kırmızı kadifeli ve zülüflü üsküf bulunmaktadır. Padişahın gücünü simgeleyen altın kılıcı ise sol omzunda taşımaktadır.

Minyatürün alt kısmında gösterimde yer alan figürlerin dikkat çekmesi için kırmızı, bordo, lacivert, sarı, koyu turuncu, yeşil gibi canlı ve parlak renkler kullanılmıştır. Soytarılardan birinin koyu turuncu diğerinin ise kırmızı renkte huni şeklinde başlığı vardır. Diğer figürlerin hepsinin başlığı beyaz renktedir.

Sayfanın sol alt kısmında pembe mermer yekpare bir kaidenin üstünde gri renkte örme sütun yer almaktadır. Ortaya yakın duran yılanlı sütun altın, sağ tarafta ise alt kısmı ten renginde blok bir kaidenin üstünde altın renginde boyanmış dikilitaş vardır. Bu üç anıtın arasında da birbiriyile aynı ölçülerde iki sütun daha yer almaktadır. Sütunun gövdesi bordo renkte kaidesi ve başlığı ise altın renginde boyanmıştır. Meydanın zemin rengi yeşili andıran mavidir.

2. Minyatürün Konusu

2.1.Şenlik

Çeşitli vesilelerle Osmanlı Devleti kuruluşundan 19. yüzyıl sonlarına kadar çok sayıda tören ve şenliğe ev sahipliği yapmıştır. Şenlikler içerisinde; “Velâdet-i hümâyun” padişah çocuklarının doğumları, “Sûr-i cihâz” padişah kızlarının nişan ve evlenmeleri vesilesiyle düzenlenen tören, “Bed-i besmele” şehzadelerin ilk eğitime başlarken düzenlenen merasim, “Fetih şâdumânlığı” askerî zaferler vb. sıralanabilir (Korkmaz, 2004:1). Şenliklerdeki geçiş törenlerinde müzik, dans gösterilerinin yanı sıra heykel, mimari gibi görsel sanatlara yer

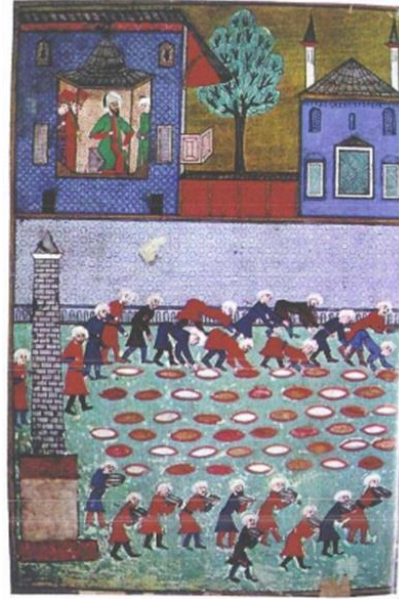
verilmektedir. Toplumun farklı grupları hem izleyici olarak hem de etkinliklere katılmak suretiyle şenlikte yer almışlardır (Türkmenoğlu, 2008:101).

2.2. Çanak Yağması

Eski Türklerde “potlaç” olarak geçen yağma geleneği “Hân-ı Yağma” olarak da bilinmektedir. Anadolu’da yaşatılan bu gelenek çanak yağması, tavuk kapma, çorba kapma gibi isimler almaktadır. Dede Korkut hikâyelerinde de karşılaştığımız bu gelenek şölen sahiplerinin evlerini yağmalatması şeklinde farklı bir türde gerçekleşmektedir. Günümüzde ise sünnet ve evlilik merasimlerinde serpilen para ve çerez gibi şeylerin kapışılması sahneleriyle benzerlik göstermektedir. Geleneksel düğün yemeklerinde davetlilerin ellerinde kaşık ile beklemeleri, sofraya yiyeceklerin konulmasıyla birlikte acele ve telaş içerisinde adeta yiyeceklerin yağma edercesine yenilmesi de benzer sahneleri anımsatmaktadır. Osmanlı döneminde gerçekleştirilen törenlere saray, devlet erkânı, yabancı ülke elçilerinin yanı sıra çok sayıda halk da katılmaktadır. Törenlerde oldukça çeşitli ve bol miktarda yiyeceklerin hazırlanması Osmanlı kültürünü yansıtmaya açısından önemlidir. Osmanlı hanedan mensuplarına ait evlilik ve sünnet düğünleri ve şenliklerdeki ziyafetler esnasında çanak kapma geleneği görülmektedir. Ayrıca çanak yağması yeniçerilere maaşları dağıtılırken Topkapı Sarayı’nın ikinci avlusuna yerleştirilen çorba çanaklarının kapılması şeklinde de gerçekleştirilmektedir. Yeniçeriler tarafından çorbanın kapılmaması ise merak uyandırmakla birlikte askerlerin padişahın istekleri de sorulmaktadır. Çorbanın kapılması da padişaha müjdeli bir haber olarak iletilmekte, bunun üzerine de kurbanlar kesilmektedir. Görsel 7a’da minyatürün üzerinde “Sultan Mustafa ile sünnet olan şehzadeler düğününde ulema ziyafetinde çanak yağması ve sair teferrüçlerdir” yazısı bulunmaktadır. Meydanda yere dizilmiş çanaklar içerisinde pilav, et ve zerde vardır. Kaynaklarda şenlikte beş binden fazla çini, bakır tabak çanak ve kâse yağmalandığı bilgisi yer almaktadır (Aslan, 1991:54, 55, Korkmaz, 2004:12, Öztelli, 1958:28, 30, Arıkan 2018, Can, 2020:151). Görsel 7b’de Surnâme-i Hümayun minyatüründe, Padişah III. Murad’ın oğlu Şehzade Mehmet’in 1582’deki 52 gün süren sünnet düğünü şenliklerindeki çanak yağması sahnesi yer almaktadır.

Görsel 7a. Minyatürdeki çanak yağması.

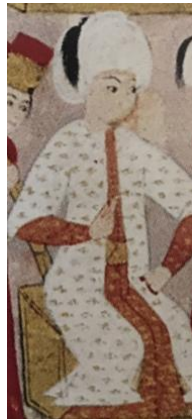

Görsel 7b. “Çanak yağması”, Surnâme-i Hümayun, TSK H. 1344, 31a.

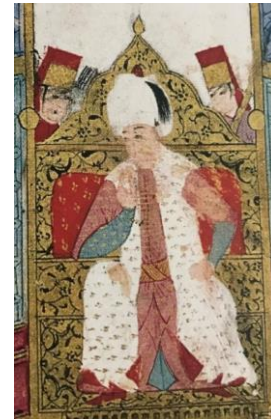
3. Minyatürdeki Figürler

3.1. Padişah: Kanunî Sultan Süleyman (1495-1566)

1495’de Trabzon’da doğan Kanunî Sultan Süleyman tahta çıktığında 25 yaşındaydı. 46 yıl boyunca padişahlık yapmış ve 13 kez sefere çıkmıştır. Hünernâme’de geçen minyatürdeki tasvirde tahta çıkışının 10. yılında, 35 yaşındadır. Görsel 8a-b’de yer alan minyatürlerde padişah benzer beyaz renkteki kaftanıyla görülmektedir.

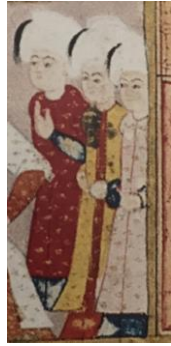
Görsel 8a. Minyatürdeki Kanuni Sultan Süleyman.

Görsel 8b. Hünernâme II, TSM, H 1524, y.123a.

3.2. Şehzadeler: Mustafa (1515-1553), Mehmet (1521-1543), Selim (1524-1574)

Kaynaklarda törende Padişahın yanında bulunan şehzadelerin Mustafa, Mehmet ve Selim olduğu belirtilmektedir. Şehzade Mustafa (1515-1553), yetişkin bir genç olduğunda babası tarafından Amasya'ya tayin edilmiştir. Şehzade Mehmet (1521-1543), Manisa sancakbeyliği görevine getirilmiştir. Şehzade Selim "Sultan II. Selim" (1524-1574), becerisi ve yeteneği sayesinde 1558'de Konya sancakbeyliğine atanmıştır.

Görsel 9a. Minyatürdeki Şehzadeler.

Görsel 9b. Kanunî Sultan Süleyman, İbrahim Paşa Sarayı'ndan cambazları ve güreşçileri seyrediyor, Hünernâme II, TSM, H 1524.

3.3. Hasoda Başı ve Silâhdâr Ağa

Padişahın yanında en sık yer alan görevliler arasında Hasoda Başı ve Silahdâr Ağa bulunmaktadır. Osmanlı minyatürlerinde de Padişahın hemen sağ veya sol tarafında konumlandırılmalarıyla öne çıkan karakterler arasındadır (Deveci, 2016:1024).

Görsel 10a. Minyatürdeki Hasoda Başı ve Silahdâr Ağa.

Görsel 10b. Kanunî Sultan Süleyman, İbrahim Paşa Sarayı'ndan cambazları ve güreşçileri seyrediyor, Hünernâme II, TSM, H 1524.

“Hasoda Başı” padişahın şahsi hizmetleriyle görevli en büyük rütbeli subaydır. Padişahın her gittiği yerde, seferlerde de onunla beraberdir. Padişahın seferlerinin konu edildiği özelliklerle Süleymanname ve Hünernâme minyatürlerinde sıkça karşılaşılmaktadır. Bu minyatürlerde padişahın hemen yanında ya da arkasında konumlandırılmıştır. Hasoda Başı genç görümlü, yuvarlak yüzlü ve gösterişli renkli kıyafetleri ile göze çarpmaktadır (Deveci, 2016:1028).

Hasoda ağalarının ikincisi ise “Silâh Taşıyan” anlamına gelen “Silâhdâr Ağa” dır. Yıldırım Beyazıt döneminde silahtarlık kurulmuştur. Padişahın silâhını taşımak, kıymetli mücevher ve eşyaları korumakla vazifelidir. Silahtarlar için “silâhdâr-ı şehriyârî” denilmektedir (Turan, 2009:191). Sarayda padişaha ait kılıç, hançer, tüfek, ok, yay, zırh gibi eşyaları muhafaza etmektedir. Silahtarın en mühim vazifesi Hırka-i Saâdet ziyareti hazırlığıdır. Ramazan ayının on ikinci gününde padişahın huzurunda Hırka-i Saâdet sandığını bulunduğu yerden alarak Revan odasına getirirdi. Revan odasında iki gece kalacak olan mübarek emanetleri ziyarete hazırlanması ve tekrar eski yerlerine konulması işi ile Silâhdâr Ağa ilgilenirdi (Altındağ, 1974:102).

Silâhdâr Ağa minyatürlerde, padişahın hemen yakınında yer almaktadır. Padişahın seferlerinde at üzerinde, av sahnelerinde ya da ok taliminde silah verirken görülmektedir. Yakışıklı, genç görünüme sahip ve güzel kıyafetlerle betimlenmektedir (Deveci, 2016:1030). Görsel 10a’daki detayda hükümdarın gücünü simgeleyen altın kılıcı sol omzunda taşımaktadır. Minyatürlerde yer alan Hasoda Başı ve Silâhdâr Ağaların başlarında kırmızı renkte kadifeli ve zülüflü üsküf, üzerlerinde kaftan, bellerinde ise çift paftalı altın kemer bulunmaktadır.

3.4. Halk ya da Yeniçeri

Çanak yağması, Padişah için, yeniçerilerine ve halkına yapmış olduğu büyük bir cömertlik anlamı taşımaktadır. Aynı zamanda halk ve yeniçeriler için, içlerindeki saldırganlığı dışa vurmak ve rahatlamak için bir yol, seyirciler için ise eğlendirici seyirlik bir öge işlevine de sahiptir (Ocak, 2006:112). Saray mutfağında hazırlanan pilav, et, zerde gibi yiyecekler, meydana dizilen çanaklara konularak halkın ve yeniçerilerin istifadesine sunulmaktadır (Keskin, 2011:13). Ocak ve Keskin’den aldığımız bilgiler ışığında Görsel 11’deki çanak yağmasına katılan kalabalığın halk ya da yeniçeriler olduğu düşünülmektedir.

Görsel 11. Minyatürdeki yeniçeri ya da halk.

3.5. Cambazlar, Soytarılar ve Müzisyenler

Cambaz, kelime anlamı olarak canıyla oynayan anlamı taşımaktadır. Cambazlar yüksek yerlere tırmanmak, yüksek yerlere gerilmiş ip üzerinde yürümek gibi marifetlere sahiptir. Osmanlı dönemi şenliklerinde ise At Meydanı'ndaki dikili ve örme sütunlara tırmanmış, iki sütun arasında gerilen ipler üzerinde marifetlerini sergilemişlerdir (And, 1967:28). Ülkenin farklı yerlerinden gelen hüner sahibi kişiler tarafından cambazlık, hokkabazlık ve çeşitli hayvanlarla sıra dışı gösterilerin yapıldığı bilinmektedir (And, 2014:302). Ayrıca kortejin diğer dikkat çeken figürleri ise genellikle mehter takımının gerisinde yer alan soytarılardır (Altınölçek, 2002:469).

Görsel 12a. Minyatürdeki cambazlar ve soytarılar. Görsel 12b. Cambazlar ve soytarılar.

Müziyenler de bu şenliklerin önemli vazgeçilmezleri olarak yerlerini almışlardır. Müziğin Osmanlı döneminde günlük yaşamda ve saray içinde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Saray okulu olan Enderun'da müzik eğitimi verilmekte, pek çok alanda olduğu gibi bu konuda da eğitimli elit bir sınıf oluşturulmaya çalışılmaktadır (Bulut, 2013:48).

Bu minyatürde de zurnazenler, koltuk davulu ve kucak davulu çalan müziyenler yer almaktadır. Kaynaklarda özellikle davulların kırmızı renkte çuha ile kaplanmış olması Osman Gazi'nin anısına duyulan saygıdan ötürü olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Selçuklu sultanı hâkimiyet alâmeti olarak Osman Gazi'ye davulu kırmızı bir çuhaya sarılı olarak göndermiştir. Kırmızı renkte çuha ile kaplı davulların şekli de silindir formdadır. Görsel 12c'de ortada görülen davullar buna örnek olarak gösterilebilir. Törenlerle ilgili sahnelerde zurnazenler daima vurmali çalgıların arkasında sıralanmaktadır. Minyatür sahnelerinde mehter takımı sembolik olarak vurgulanmış, bundan dolayı da az sayıda müziyene yer verilmiştir. Davullar ise iki türde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri "koltuk davulu" yani koltuk altında tutularak ucu çengel şeklinde bir çubukla çalınan, diğeri ise "kucak davulu" yani bir kayışla tutturulmuş, bel hizasında duran ve ucu topuz şeklinde bir tokmakla çalınandır (Altınölçek, 2002:466-467).

Görsel 12c'de solda zurnazenler, ortada koltuk davulu çalan, sağda ise kucak davulu çalan müziyenler geçit alayına eşlik etmektedir. Az sayıda da olsa saray mehterinin tören anındaki varlığı vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Görsel 12c. Minyatürde zurnazenler, koltuk davulu ve kucak davulu çalan müziyenler.

4. Sonuç

Nakkaş Osman tarafından hazırlanan Hünernâme II. ciltten örnek olarak incelediğimiz minyatürün kompozisyonu iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda padişahın töreni izlediği yer İbrahim Paşa Sarayı'nın şahnişi, ikinci kısım ise At meydanıdır. Sarayın mimari yapısı ve meydanadaki anıtlardan konunun geçtiği mekânları kolaylıkla belgelendirmek mümkündür. Minyatürün yapıldığı zamanki mimari yapının bir kısmı ve anıtlardan bazıları da günümüzde hala aynı yerdedir. Gökyüzü altınla boyanan minyatürün geneline bakıldığında parlak ve sıcak renkler kullanılmıştır. Minyatürün kompozisyonunda hareket yönü ise eski yazıda olduğu gibi sağdan sola doğrudur. Portre özelliği göstermeyen figürler yandan, arkadan ve cepheden hareketli bir şekilde verilmiştir. Ayrıca giyilen kıyafetlerden ve kullanılan eşyalardan o dönemin beğenilerini, adet ve geleneklerini anlamamız mümkün olabilmektedir.

Kaynakça

- Altındağ, Ü. (1974). "Hasoda Teşkilâtı", Türk Etnografya Dergisi, Sayı: XIV, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 97-113.
- Altınölçek, S. (2002). "Osmanlı Minyatürlerinde Müzik", Türkler Ansiklopedisi, Cilt: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 464-475.
- And, M. (1967). "İlk Türk Cambazları", Hayat Tarih Mecmuası, Cilt: 1, Sayı: 4, İstanbul.
- And, M. (2003). "İstanbul'da Geçmişe Yolculuk", SKYlife, THY Aylık Dergisi, Kasım, İstanbul, 111-118.
- And, M. (2014). *Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aslan, M. (1991). "Osmanlı Saray Düğünlerinde Yağma Geleneği", Milli Folklor Dergisi, 2(10), 54-57.
- Bulut, M. R. (2013). *Osmanlı Minyatürlerinde Sultan Eğlence Sahneleri ve Kullanılan Çalgı Figürlerinin İkonografisi*, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, SBE.
- Can, M. (2020). "Osmanlı Devleti'nde Eski Bir Türk Geleneği: Çanak Yağması", Millî Folklor, 32, Cilt 16, Sayı 125, 150-162.
- Çağman, F. (2016). *Osmanlı Sarayı Tasvir Sanatı*, İstanbul: MASA Yayınları.

Deveci, A. (2016). "Osmanlı Minyatüründe Kızlar Ağası ve Hasoda Ağaları", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 43, 1024-1035.

Erdem, Y. (1963). "Bizans Devrinde Hipodrom", ARKİTEKT Mimarlık, Şehircilik ve Turizm Dergisi, İstanbul, 84-88.

Eyice, S. (2000). "İbrahim Paşa Sarayı", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 21, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, s. 345-347.

Keskin, N. K. (2011). "Minyatür Merceğiyle Divan Şiirini Görmek", Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Walter G. Andrews Armağanı-1, 34/1.

Korkmaz, G. E. (2004). *Sûrnâmelerde 1582 Şenliği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Bilkent Üniversitesi, SBE.

Ocak, D. (2006). *XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları ve Gündelik Hayata Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, SBE.

Öztelli, C. (1958). "Yağma Geleneği", Türk Dili, Cilt: 8, Sayı. 85, s.28-30.

Ertuğ, Tarım, Z. (1998). "Hünernâme", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, C. 18, s.484-485.

Turan, Ş. (2009). "Silâhdâr", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, C. 37, s.191-193.

Türkmenoğlu, D. (2008). "Sanatsal Bir Belge Olarak Surname-i Humayun Minyatürleri ve Toplumsal Anlamları", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Güz-2008 Cilt:7, Sayı: 26, 98-111.

Yazıcı, N. (2010). "On dokuzuncu Yüzyılda Sultanahmet Meydanı", İdealkent, Kent Araştırmaları Dergisi, Ankara, 64-85.

Yıldırım, N. (2013). *Constatinopolis Hipodromu*, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi, SBE.

İnternet Kaynakları

http 1. Arıkan, M. (2018). Osmanlı Saray Düğünlerinde Yemekler, <https://www.turkascihaberleri.com/HaberDetay/73/Osmanli-Saray-Dugunlerinde-Yemekler--Yrd--Doc--Dr--Murat--Arikan-.html>, Erişim tarihi: 10.01.2019.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1: "Hünernâme II", TSM, H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 2a: Matrakçı Nasuh, “Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn”, İÜK, T5694, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 141.

Görsel 2b: “Hippodrom’un rekonstrüksiyonu”, Anonim. (2010). “Hippodrom/Atmeydanı, İstanbul’un Tarihi Sahnesi I”, Pera Müzesi Yayını, İstanbul: 25.

Görsel 3a: “Hünernâme II”, TSM, H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 3b: Sultan Ahmet Meydanı’ndaki dikilitaş, Evgin, B. ve Evgin, E. (2022). Fotoğraf arşivi.

Görsel 4a: “Hünernâme II”, TSM, H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 4b: Heredotos’un tasvirine göre tunçtan yapılmış anıt
<https://onedio.com/haber/istanbul-un-1600-yillik-tarihi-eseri-sultanahmet-meydanindaki-meshur-yilanli-sutun-780073>, Erişim tarihi: 03.01.2019.

Görsel 4c: Sultan Ahmet Meydanı’ndaki burmalı sütun
https://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C4%B1lanl%C4%B1_S%C3%Bctun, Erişim tarihi: 03.01.2019.

Görsel 4d: Üç bronz yılanın kafasından birinin üst çenesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi,
<https://onedio.com/haber/istanbul-un-1600-yillik-tarihi-eseri-sultanahmet-meydanindaki-meshur-yilanli-sutun-780073>, Erişim tarihi: 03.01.2019.

Görsel 5a: “Hünernâme II”, TSM, H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 5b: Sultan Ahmet Meydanı’ndaki örme sütun
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96rme_Dikilita%C5%9F, Erişim tarihi: 03.01.2019.

Görsel 6a: “Hünernâme II, TSM, H 1524, y.119b”, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 6b: İbrahim Paşa Sarayı, <http://www.yurukesfet.com>, Erişim tarihi: 03.01.2019.

Görsel 6c: “Hünernâme II”, TSM, H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 6d: İbrahim Paşa Sarayı “şahnişi”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim-pasa-sarayi>, Erişim tarihi: 03.01.2019.

Görsel 7a: “Hünernâme II”, TSM, H 1524, y.119b, Atasoy, N. (2017). İbrahim Paşa Sarayı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 37.

Görsel 7b: “Çanak yağması”, Surnâme-i Hümayun, TSK, H. 1344, 31a, Atasoy, N. (1997). Surname-i Hümayun, Dügün Kitabı, Koçbank Yayınları, İstanbul: 36.

Görsel 8a: “Hünernâme II”, TSM, H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 8b: “Hünernâme II”, TSM, H1524, y.123a, Atasoy, N. (2017). İbrahim Paşa Sarayı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 37.

Görsel 9a: “Hünernâme II”, TSM, H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 9b: Kanunî Sultan Süleyman, İbrahim Paşa Sarayı'ndan cambazları ve güreşçileri seyrediyor, Hünernâme II, TSM, H 1524, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 227.

Görsel 10a: “Hünernâme II”, TSM, H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 10b: Kanunî Sultan Süleyman, İbrahim Paşa Sarayı'ndan cambazları ve güreşçileri seyrediyor, Hünernâme II, TSM, H 1524, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 227.

Görsel 11: “Hünernâme II”, TSM, H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 12a: “Hünernâme II”, TSM. H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.

Görsel 12b: Cambazlar ve Soytarılar, <http://40hokkabaz.com>, Erişim tarihi: 25.12.2018.

Görsel 12c: “Hünernâme II”, TSM. H 1524, y.119b, And, M. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 304.